

Od AFTA do CMIM: ewolucja instytucjonalna ASEAN

Hanna Suchocka

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

hs109327@student.sgh.waw.pl, ORCID: 0009-0003-0330-9708

Streszczenie: Celem artykułu jest analiza ewolucji instytucjonalnej ASEAN oraz wyjaśnienie, w jaki sposób organizacja rozwinęła zaawansowane mechanizmy integracyjne i stabilizacyjne, zachowując międzyrządowy charakter współpracy i zasadę suwerenności państw członkowskich. W badaniu zastosowano jakościową analizę polityczno-prawną obejmującą analizę dokumentów instytucjonalnych, źródeł normatywnych oraz literatury przedmiotu. Analiza wskazuje, że rozwój ASEAN przebiegał etapowo, od ograniczonej liberalizacji handlu w ramach AFTA, przez pogłębienie integracji w formule „FTA-plus” w ramach Wspólnoty Gospodarczej ASEAN (AEC), po rozwój regionalnych mechanizmów stabilizacji finansowej, takich jak CMIM i AMRO. Szczególną rolę odegrała selektywna instytucjonalizacja umożliwiająca dostosowanie mechanizmów współpracy do zmieniających się warunków globalnych, w tym kryzysów finansowych oraz rosnącej konkurencji geopolitycznej. Wnioski wskazują, że model integracji ASEAN ma charakter funkcjonalny i adaptacyjny, pozwalając na zwiększenie efektywności i odporności regionu bez konieczności transferu kompetencji na poziom ponadnarodowy.

Słowa kluczowe: ASEAN, AFTA, CMIM, dyplomacja gospodarcza, integracja regionalna.

Kod JEL: F55.

1. Wstęp

Gospodarka światowa doświadcza strukturalnej zmiany punktu ciężkości na stronę Azji Wschodniej. Proces ten jest określany mianem „azjatyckiego wieku” lub powrotem do globalnej dominacji Orientu (Orfin, 2021). Przesunięcie punktu ciężkości sprawia, iż konieczna staje się pogłębiona analiza specyfiki społecznej, prawnej i politycznej regionu Azji Wschodniej, aby poznać i zrozumieć model rozwoju i działania państw regionu (Orfin, 2021). Jednym z przedmiotów analiz jest instytucjonalizacja i instytucje współpracy w regionie. W tym kontekście

Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN) wyłania się jako jeden z najbardziej dynamicznych i otwartych bloków gospodarczych absorbujących kapitał zagraniczny nawet w warunkach znaczącej niepewności rynkowej.

ASEAN, od powołania w 1967 roku, przeszedł długą drogę, rozbudowując zbiór funkcji od budowania elementarnego zaufania politycznego pomiędzy uczestnikami po zaawansowaną integrację rynkową (Orfin, 2021). W pierwszych dekadach działalności Stowarzyszenie było skupione na stabilizacji politycznej i przeciwdziałaniu konfliktom, jednak nad działalnością Stowarzyszenia unosił się cień zimnej wojny. Przełom wieków przyniósł radykalną zmianę priorytetów, członkowie oczekiwali ewolucji ASEAN w forum nowoczesnej dyplomacji gospodarczej i adekwatnych do nowych funkcji działań z jego strony. Ewolucja ASEAN i realizacja nowych funkcji są procesem niemającym analogii. Unikalność tego procesu polega na tym, że ASEAN wypracowało własny model integracji, oparty na tzw. ASEAN way, według którego najważniejszymi wartościami jest konsens, nieformalność i rygorystyczne przestrzeganie zasady nieingerencji w sprawy wewnętrzne członków (Acharya, 2001). Najistotniejsza różnica pomiędzy modelami integracji azjatyckiej i europejskiej zasada się na odrzuceniu legalizmu jako podstawy działania Stowarzyszenia.

Celem artykułu jest identyfikacja i ocena mechanizmów ewolucji instytucjonalnej ASEAN oraz wyjaśnienie, w jaki sposób organizacja rozwinęła zaawansowane instrumenty stabilizacji gospodarczej i finansowej mimo zachowania nieformalnego, międzyrządowego modelu współpracy. Głównym problemem badawczym opracowania jest odpowiedź na pytanie, w jaki sposób ASEAN, nie dokonując transferu kompetencji na poziom ponadnarodowy i utrzymując prymat suwerenności państw członkowskich, zdołało wypracować złożone mechanizmy integracyjne obejmujące zarówno współpracę handlową, jak i regionalne instrumenty bezpieczeństwa finansowego.

W artykule przyjęto hipotezę badawczą, zgodnie z którą instytucjonalizacja ASEAN ma charakter selektywny i funkcjonalny, umożliwiając rozwój zaawansowanych mechanizmów integracyjnych oraz stabilizacyjnych bez naruszania fundamentalnych zasad „ASEAN way”, w szczególności suwerenności państw członkowskich oraz międzyrządowego charakteru procesu decyzyjnego.

2. Przegląd literatury

Ewolucja dyplomacji gospodarczej ASEAN jest przedmiotem intensywnej debaty naukowej, w której wybrzmiewają perspektywy instytucjonalne, rynkowe i bezpieczeństwa (Bobowski, Menkes, 2024). Centralnym punktem odniesienia

pozostaje „ASEAN way” – zbiór zasad obejmujący konsens, nieingerencję w sprawy wewnętrzne członków i unikanie sformalizowanego legalizmu (Orfin, 2021; Acharya, 2001). Jak zauważa A. Acharya (2001), zasady ASEAN nie tylko regulują zachowanie państw, lecz także redefiniują ich interesy, tworząc fundament pod „regionalną wspólnotę bezpieczeństwa”, która wyewoluowała z potrzeby stabilizacji politycznej w dobie zimnej wojny.

Jednocześnie niektórzy badacze, m.in. A. Jetschke (2012), krytycznie odnoszą się do procesów formalizacji po 2007 roku, wskazując na zjawisko „mimikry instytucjonalnej”, czyli kopiowania struktur Unii Europejskiej jedynie w celu uzyskania międzynarodowej legitymizacji, podczas gdy realne wdrażanie wspólnych polityk pozostaje ograniczone.

W polskiej literaturze przedmiotu ewolucja ta jest analizowana przez pryzmat etapowości procesów integracyjnych. K. Nawrot (2005) wskazuje, że katalizatorem współpracy w Azji Wschodniej były początkowo zagrożenia zewnętrzne – militarne i polityczne, które w latach 90. XX wieku ustąpiły miejsca obawom przed marginalizacją ekonomiczną. Autorka podkreśla, że o ile we wczesnych stadiach integracji siłą sprawczą były czynniki polityczne, o tyle współcześnie decydujące znaczenie mają rozwiązania instytucjonalne w zakresie dostarczania regionalnych dóbr publicznych, takich jak stabilność finansowa, bezpieczeństwo ekologiczne oraz koordynacja makroekonomiczna. Z kolei E. Oziewicz (2008) analizuje transformację integracji w ramach „trzech fal”, wskazując na przejście od tradycyjnej teorii opartej na doskonałej konkurencji ku nowej ekonomice rynków, akcentującej korzyści skali i dynamiczne efekty napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ).

Istotny nurt badawczy, reprezentowany przez B. Drelich-Skulską i S. Bobowskiego (2024), koncentruje się na budowaniu odpornych łańcuchów wartości (resilient value chains) oraz roli korporacji transnarodowych w kształtowaniu architektury regionalnej. Autorzy wskazują, że integracja w Azji Wschodniej ma charakter oddolny i rynkowy (bottom-up approach), gdzie sformalizowane porozumienia, takie jak RCEP, stanowią próbę instytucjonalizacji powiązań generowanych przez korporacje, mającą na celu uporządkowanie skomplikowanej sieci nakładających się na siebie umów bilateralnych określanej mianem „miski makaronu” (noodle bowl effect). W swoich analizach badacze podnoszą również kwestię asymetrii instytucjonalnej między UE a ASEAN, zauważając, że mimo posiadania przez ASEAN osobowości prawnej blok ten często nie dysponuje wspólnym mandatem negocjacyjnym, co wymusza na partnerach zewnętrznych stosowanie pragmatycznego bilateralizmu.

Perspektywę ewolucji od AFTA do Wspólnoty Gospodarczej ASEAN (AEC) uzupełniają prace K. Ishikawy (2021), który analizuje model „FTA-plus”

jako zaawansowaną formę partnerstwa wykraczającą poza prostą liberalizację handlową. Badacz ten wskazuje, że sukces AEC opiera się na łączeniu eliminacji taryf z regulacjami dotyczącymi usług, inwestycji oraz swobodnego przepływu wykwalifikowanej siły roboczej, co stanowiło bezpośrednią odpowiedź na rosnącą konkurencję ze strony Chin oraz powstanie wielkich bloków handlowych w Europie i Ameryce Północnej. W tym ujęciu, jak podkreśla T. Orfin (2021) oraz R. Yates (2019), ASEAN pełni rolę „regionalnego dyrygenta”, który poprzez selektywną instytucjonalizację potrafi balansować wpływy mocarstw przy jednoczesnym utrzymaniu własnej podmiotowości, wykorzystując fora dialogu wielostronnego.

3. Metodyka

W artykule zastosowano podejście oparte na jakościowej analizie polityczno-prawnej, co umożliwiło kompleksowe zbadanie instytucjonalnej ewolucji dyplomacji gospodarczej ASEAN. Podstawowym narzędziem badawczym była metoda analizy źródeł normatywnych i dokumentów instytucjonalnych, uzupełniona analizą literatury przedmiotu z zakresu ekonomii międzynarodowej i studiów nad regionalizmem. Umożliwiło to uchwycenie dynamiki zmian zachodzących w architekturze regionalnej Azji Południowo-Wschodniej w następstwie kryzysu azjatyckiego z lat 1997–1998.

Podstawę źródłową stanowiły Karta ASEAN z 2007 roku, *ASEAN Investment Report* oraz monografie i artykuły naukowe publikowane w recenzowanych czasopismach ekonomicznych. Analiza koncentrowała się na identyfikacji zmian w konstrukcji mechanizmów decyzyjnych, zakresie zobowiązań państw członkowskich oraz stopniu autonomii struktur regionalnych. Pozwoliło to na ocenę, czy rozwój instrumentów finansowych oznacza pogłębienie integracji, czy jedynie funkcjonalne dostosowanie istniejącego modelu międzyrządowego.

4. Wyniki badań

4.1. Geneza integracji rynkowej: od mechanizmów sektorowych do AFTA

Początkowo współpraca gospodarcza państw członkowskich ASEAN miała charakter selektywny oraz była ograniczona przez uwarunkowania geopolityczne. K. Nawrot (2005) wskazuje, że główną przesłanką początkowego stadium procesów

integracyjnych były zagrożenia zewnętrzne o charakterze militarnym i politycznym, co sprawiło, że kwestie ekonomiczne zostały niemal całkowicie zepchnięte na dalszy plan. Jak podkreśla T. Orfin (2021), choć Deklaracja z Bangkoku z 1967 roku wymieniała rozwój gospodarczy jako jeden z priorytetów, realne działania podjęto dopiero po zakończeniu wojny w Wietnamie. Pierwsze inicjatywy, takie jak ASEAN Industrial Project (AIP) z 1978 roku, zakładały realizację wielkich projektów przemysłowych (np. fabryka mocznika w Indonezji i Malezji czy soli potasowej w Tajlandii), nie przyniosły one jednak pożądanych rezultatów. K. Ishikawa (2021) zauważa, że główną barierą był silny protekcyjizm uczestników, którzy dążyli do ochrony własnych rynków w ramach strategii substytucji importu (ISI), przedkładając interesy narodowe nad regionalną komplementarność. Symbolem nieefektywności tamtego okresu stał się system Preferencyjnych Porozumień Handlowych (PTA) z 1977 roku. Proces negocjacji prowadzono metodą „produkt po produkcie”, co było skrajnie czasochłonne, a państwa członkowskie, chcąc formalnie wypełnić limity, umieszczały na listach towary o zerowym znaczeniu handlowym. Jak zauważa T. Orfin (2021), dochodziło do kuriozalnych sytuacji, w których Indonezja oferowała preferencyjne taryfy celne na pługi śnieżne, a inne kraje na produkty, których nie produkowały. W rezultacie udział handlu wewnątrzgałęziowego pozostawał na marginalnym poziomie, nie przekraczając 15–20% całkowitych obrotów bloku (Acharya, 2001).

Sytuacja ta zmieniła się dopiero w latach 90. XX wieku, kiedy to, jak zauważa E. Oziewicz (2008), wyczerpał się model „pierwszej fali” integracji opartej na tradycyjnej teorii doskonałej konkurencji, a państwa regionu zaczęły dostrzegać konieczność budowy wspólnej przewagi konkurencyjnej na rynku globalnym. Istotny impuls dla rzeczywistej liberalizacji przyszedł nie od rządów, lecz od sektora prywatnego, głównie japońskich korporacji transnarodowych. W 1988 roku uruchomiono program Brand-to-Brand Complementation (BBC), zaproponowany przez Mitsubishi Motors, który pozwalał na obniżenie o 50% ceł na części samochodowe w handlu wewnątrzfirmowym (Ishikawa, 2021). Sukces tego rozwiązania doprowadził do powstania w 1996 roku szerszego mechanizmu ASEAN Industrial Cooperation (AICO), który stał się realnym narzędziem budowania regionalnych łańcuchów dostaw przez firmy z sektora elektronicznego i motoryzacyjnego. Jak wskazuje K. Ishikawa (2021), te rynkowe doświadczenia wymusiły na decydentach zmianę paradygmatu z protekcyjnistycznego (ISI) na proeksportowy (EOI).

Przełom w odniesieniu do możliwości działania nastąpił w 1992 roku wraz z ustanowieniem Strefy Wolnego Handlu ASEAN (AFTA) podczas 4. Szczytu

ASEAN w Singapurze. Głównym instrumentem stał się Wspólny Efektywny Preferencyjny System Celny (CEPT) zakładający redukcję taryf celnych do poziomu 0–5% w ciągu 15 lat, okres ten później skrócono do 10 lat. Motywacją dla tak głębokiej liberalizacji była konieczność zachowania atrakcyjności inwestycyjnej regionu w obliczu rosnącej konkurencji ze strony Chin oraz powstania bloków handlowych w Europie i Ameryce Północnej (Bowles, 2019). AFTA jest uznawana za sukces przede wszystkim pod względem liberalizacji handlu towarami. Do 2018 roku stopień eliminacji ceł wyniósł 98,6% dla całego regionu, 99,3% dla krajów ASEAN-6 (sześć najbardziej rozwiniętych państw Stowarzyszenia – Indonezja, Malezja, Filipiny, Singapur, Tajlandia i Brunei Darussalam) oraz 97,7% dla państw najniżej rozwiniętych (CMLV – Kambodża, Laos, Mjanma i Wietnam) (Ishikawa, 2021).

4.2. Wspólnota Gospodarcza ASEAN (AEC) i nowa dynamika inwestycyjna

W Deklaracji Bali Concord II z 2003 roku państwa członkowskie wyznały instytucjonalny cel współpracy w postaci zbudowania Wspólnoty Gospodarczej ASEAN (AEC) kształtującej jednolity rynek i bazę produkcyjną (Futura, 2015). K. Ishikawa (2021) wskazuje, że ustanowienie Wspólnoty nie było jedynie kontynuacją strefy wolnego handlu, lecz jakościowym pogłębieniem integracji, określanym w literaturze jako model „FTA-plus”. W odróżnieniu od klasycznych modeli integracji B. Balassy, AEC nie dąży do pełnej unii celnej czy wspólnego rynku (na wzór europejski), lecz funkcjonuje jako zaawansowane partnerstwo gospodarcze, które łączy eliminację taryf celnych z regulacjami dotyczącymi usług, inwestycji i swobodą przepływu pracowników wykwalifikowanych (Ishikawa, 2021). Głównym celem instytucjonalnym AEC było przekształcenie regionu w jednolity rynek i bazę produkcyjną, co miało stanowić bezpośrednią odpowiedź na rosnącą konkurencję ze strony Chin oraz powstanie dużych bloków handlowych w Europie i Ameryce Północnej (Ishikawa, 2021). AEC wytworzyło nową dynamikę inwestycyjną w regionie. Jak zauważa P. Bowles (2019), ewolucja od AFTA do AEC była podyktowana strachem przed odpływem inwestycji do konkurencyjnych regionów. Poprzez instytucjonalizację współpracy państwa ASEAN dostarczyły międzynarodowym korporacjom wspólną gwarancję otwartości handlowej, co znacząco obniżyło zarówno koszty egzekwowania umów, jak i ryzyko inwestycyjne w regionie. E. Oziewicz (2008) podkreśla, że „trzecia fala” integracji w Azji ma charakter rynkowy, a nie odgórny (rządowy). AEC umożliwiło

korporacjom większe wykorzystanie korzyści skali, pozwalając na optymalizację łańcuchów dostaw poprzez lokowanie różnych etapów produkcji w państwach o odmiennych przewagach komparatywnych. Z kolei K. Ishikawa (2021) wskazuje, że kluczowym osiągnięciem Wspólnoty Gospodarczej ASEAN jest włączenie regionu do globalnych sieci produkcji. Dyplomacja gospodarcza bloku ewoluowała od prostej liberalizacji w handlu towarami ku budowaniu regionalnych sieci produkcyjnych, co przyciągnęło inwestycje w sektory wysokich technologii, takich jak elektronika i przemysł motoryzacyjny.

4.3. Dyplomacja finansowa: ewolucja mechanizmów CMI/CMIM

Instytucjonalna odpowiedź na kryzysy finansowe (1997–1998 i 2008–2009) stanowi fundament regionalnego bezpieczeństwa makroekonomicznego. B. Han (2022) wskazuje, że nieskuteczność i restrykcyjność programów pomocowych Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW) podczas kryzysu azjatyckiego wymusiły na państwach formatu ASEAN+3 (ASEAN oraz Chiny, Japonia i Korea Południowa) stworzenie autonomicznej „linii obrony”, jaką stała się inicjatywa Chiang Mai (CMI). Głównym celem inicjatywy było stworzenie regionalnej sieci bezpieczeństwa finansowego, która stanowiłaby realną alternatywę dla warunkowej pomocy oferowanej przez instytucje globalne. Zaprojektowany przez państwa ASEAN+3 mechanizm zapewniał szybki dostęp do środków finansowych w celu przeciwdziałania krótkoterminowym problemom płynnościowym państw regionu. Struktura CMI opierała się na dwóch filarach: rozszerzaniu i wzmocnieniu funkcjonującego wcześniej porozumienia swapowego ASEAN (ASEAN Swap Arrangement – ASA) oraz utworzeniu sieci dwustronnych porozumień swapowych (Bilateral Swap Arrangements – BSA) między państwami uczestniczącymi (Han, 2022). Zastosowany mechanizm swapów walutowych polegał na wzajemnym udostępnianiu linii kredytowych. Umożliwiał państwom borykającym się z nagłym odpływem kapitału wymianę własnej waluty na walutę rezerwową (najczęściej dolar amerykański) z puli państwa partnerskiego ze zobowiązaniem do jej odkupienia w określonym terminie po ustalonym kursie (Han, 2022).

Późniejsza multilateralizacja inicjatywy Chiang Mai (CMIM) w 2010 roku umożliwiła utworzenie wspólnej puli rezerw, której wartość w ciągu czterech lat od powstania CMIM podwoiła się do 240 mld USD. Jak zaznacza B. Han (2022), kluczowym krokiem w uniezależnianiu się regionu od zewnętrznych środków finansowych było zwiększenie w ramach CMIM w 2021 roku tzw. porcji de-linked

(niezależnej od programów MFW) do poziomu 40%. C. Sussangkarn (2010) podkreśla, że powołanie biura AMRO (ASEAN+3 Macroeconomic Research Office) z siedzibą w Singapurze jako niezależnego organu monitorującego procesy makroekonomiczne oznaczało dla ASEAN przejście od nieformalnych konsultacji do profesjonalnego nadzoru analitycznego, niezbędnego dla minimalizowania ryzyka niestabilności finansowej w regionie. AMRO funkcjonuje jako niezależna jednostka analityczna, której głównym celem jest ciągły monitoring kondycji gospodarczej państw członkowskich w celu wczesnego wykrywania ryzyk systemowych. Ponadto biuro zajmuje się dostarczaniem obiektywnych analiz, które stanowią podstawę do uruchamiania środków z wielostronnej puli rezerw (CMIM), a także wsparciem technicznym w procesie koordynacji polityk finansowych w formacie ASEAN+3, aby ograniczać ryzyko asymetrii informacyjnej między krajami o różnym poziomie rozwoju gospodarczego (Ishikawa, 2021).

Instytucjonalizacja AMRO oraz multilateralizacja mechanizmu swapowego (CMIM) umożliwiły stworzenie w regionie wspólnej bazy rezerw, co w połączeniu z dyplomacją opartą na konsensie wzmacnia odporność bloku na zewnętrzne wstrząsy makroekonomiczne. Ponadto państwa ASEAN są w stanie zachować suwerenność w obszarze polityki pieniężnej przy jednoczesnym korzystaniu ze wspólnej, regionalnej tarczy finansowej.

4.4. RCEP jako zwieńczenie architektury makroregionalnej

Podpisanie w 2020 roku Regionalnego Kompleksowego Partnerstwa Gospodarczego (RCEP) jest uznawane za jedno z najważniejszych wydarzeń w dyplomacji gospodarczej bloku. Implementacja RCEP nadała procesom integracyjnym nowy wymiar odporności na globalne wstrząsy (Orfin, 2021). S. Bobowski (2025) zauważa, iż kluczowym atutem tego układu jest stworzenie spójnego i przejrzystego zbioru reguł handlowych. Ta transformacja przyniosła regionowi zdolność do absorpcji kapitału nawet w warunkach dużej niepewności rynkowej. Jak wskazuje najnowszy *ASEAN Investment Report 2025* (ASEAN Secretariat, 2025), napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) do ASEAN w 2024 roku wzrósł o 8,5% w stosunku do 2023 roku, osiągając poziom 226 mld USD, co różni się istotnie od 11-procentowego spadku globalnych przepływów kapitałowych (ASEAN Secretariat, 2025, s. 5). W raporcie podkreśla się, że region po raz czwarty z rzędu utrzymał pozycję lidera absorpcji BIZ wśród regionów rozwijających się, co jest efektem głębokiej integracji w ramach globalnych łańcuchów wartości. Ten sukces wynika w dużej mierze ze strategicznego wykorzystania

międzynarodowych napięć handlowych do przyciągnięcia inwestycji wynikających z restrukturyzacji globalnych sieci produkcji, co wzmacnia rolę bloku jako stabilnego i neutralnego hubu (ASEAN Secretariat, 2025, s. 5). Ponadto rekordowy napływ kapitału jest napędzany przez szybki rozwój sektorów o wysokiej wartości dodanej, w tym nowoczesnej elektroniki, półprzewodników oraz ekosystemu pojazdów elektrycznych, wzmacniając rozwój przemysłu wysokich technologii w regionie.

Współczesna dyplomacja gospodarcza bloku koncentruje się na obszarach cechujących się wysoką intensywnością technologiczną, takich jak ekosystem pojazdów elektrycznych (EV), gospodarka cyfrowa oraz sektor półprzewodników. Autorzy *ASEAN Investment Report 2025* wskazują na gwałtowny wzrost inwestycji w całym łańcuchu wartości sektora pojazdów elektrycznych, od wydobycia minerałów krytycznych (głównie w Indonezji), poprzez produkcję baterii, aż po montaż końcowy. Dominującą rolę odgrywają tutaj przedsiębiorstwa międzynarodowe z Chin, które znacząco wpływają na działalność w Tajlandii, Indonezji i Malezji. Jak zaznaczają Dinh Ton Minh Duc i Vu Phong Linh (2025), negocjowana umowa DEFA (Digital Economy Framework Agreement) ma potencjał odblokowania 2 mld USD dodatkowej wartości rynkowej do 2030 roku poprzez ujednoczenie standardów handlu cyfrowego i przepływu danych. W *ASEAN Investment Report 2025* podkreśla się, że wartość zapowiadanych projektów *greenfield* w sektorze gospodarki cyfrowej podwoiła się w 2024 roku, osiągając 16 mld USD. Z kolei w sektorze półprzewodników ASEAN odpowiada już za ponad 20% światowego montażu, testowania i pakowania chipów, przyciągając w latach 2021–2024 średnio 12 mld USD rocznie w inwestycjach typu *greenfield* (AIR, 2025, s. 108). T. Orfin (2021) wskazuje, że RCEP nie tylko konsoliduje wcześniejsze umowy „ASEAN+1” (porozumienia zawierane przez ASEAN z partnerami zewnętrznymi – Chinami, Japonią oraz Koreą Południową), ale też tworzy największą strefę wolnego handlu na świecie, obejmującą blisko 30% globalnego PKB. Orfin (2021) podkreśla znaczącą niespójność regulacyjną, jaką charakteryzował się system umów ASEAN+1. Jak zauważa S. Bobowski (2025), implementacja RCEP umożliwi skuteczne przewyciężenie bariery integracyjnej poprzez ujednoczenie tych rozproszonych standardów w ramach jednego, zintegrowanego zbioru zasad, co istotnie uprościło zarządzanie regionalnymi łańcuchami dostaw. Wdrożenie Partnerstwa wzmocniło atrakcyjność inwestycyjną ASEAN jako hubu dla restrukturyzacji łańcuchów dostaw, zwłaszcza w obliczu napięć handlowych na linii USA-Chiny (AIR, 2025). Orfin (2021) wymienia elastyczność RCEP jako cechę specyficzną azjatycką, umowa ta dopuszcza długie

okresy przejściowe i mechanizmy ochronne, co pozwala państwom na niższym poziomie rozwoju (grupa CMLV) na bezpieczną integrację z takimi potęgami gospodarczymi, jak Japonia czy Chiny.

5. Dyskusja i wnioski

Analiza ewolucji instytucjonalnej ASEAN wskazuje na to, że transformacja od modelu opartego na liberalizacji handlu (AFTA) do bardziej złożonych mechanizmów stabilizacji finansowej (CMI/CMIM, AMRO) oznacza funkcjonalną adaptację fundamentalnych zasad „ASEAN way” do zmieniających się warunków systemowych. Przeprowadzona analiza pozwala na pozytywną weryfikację przyjętej hipotezy badawczej, zgodnie z którą instytucjonalizacja ASEAN ma charakter selektywny i funkcjonalny, umożliwiając rozwój zaawansowanych mechanizmów integracyjnych oraz stabilizacyjnych bez naruszania suwerenności państw członkowskich oraz międzyrządowego charakteru procesu decyzyjnego

Kluczowym wyzwaniem, przed którym stoi ASEAN, jest reinterpretacja reguł wykonywania suwerenności w warunkach rosnącej współzależności finansowej, jednak bez transferu wybranych praw suwerennych (czyli bez umożliwienia wspólnego ich wykonywania). ASEAN staje się w tym procesie „regionalnym dyrygentem”, który poprzez selektywną instytucjonalizację potrafi balansować nierzadko odmienne interesy światowych mocarstw, jakimi są Chiny, Japonia i USA (Orfin, 2021). Jak podkreśla E. Oziewicz (2008), współczesny regionalizm azjatycki (tzw. trzecia fala integracji) ma na celu nie tylko uniezależnienie regionu od dominacji zachodnich instytucji finansowych, ale przede wszystkim wykorzystanie mocnych punktów poszczególnych gospodarek do zwiększenia dynamiki całego kontynentu.

Kryzys azjatycki z lat 1997–1998 ujawnił ograniczenia modelu integracji skoncentrowanego na liberalizacji przepływów handlowych i kapitałowych. Odpowiedzią Stowarzyszenia nie była jednak integracja ponadnarodowa, lecz selektywna instytucjonalizacja – stworzenie mechanizmów koordynacji i wsparcia płynnościowego z zachowaniem międzyrządowego charakteru procesu podejmowania decyzji. Multilateralizacja inicjatywy Chiang Mai oraz powołanie biura AMRO jako niezależnego organu analitycznego zwiększyły poziom formalizacji współpracy, lecz nie doprowadziły do formalnego transferu kompetencji przez państwa członkowskie ASEAN (Sussangkarn, 2010). Model ten, określany w literaturze jako „FTA-plus”, pozwala na elastyczne tempo integracji, co jest niezbędne w regionie o tak głębokich dysproporcjach rozwojowych, jakie dzielą

państwa ASEAN-6 od grupy CLMV w ramach Stowarzyszenia ASEAN (Ishikawa, 2021). B. Drelich-Skulska i S. Bobowski (2024) wskazują w tym kontekście na utrzymującą się asymetrię instytucjonalną między ASEAN a partnerami zewnętrznymi (np. UE). Blok ten, mimo posiadania osobowości prawnej, często nie dysponuje wspólnym mandatem negocjacyjnym wszystkich członków, co wymusza stosowanie pragmatycznego bilateralizmu jako ścieżki do późniejszych porozumień megaregionalnych.

Dzięki takiemu podejściu ASEAN zwiększa zdolność instytucjonalną, jednak nie następuje to kosztem ograniczenia kompetencji państwa. Integracja jest pogłębiana stopniowo, działania i ich tempo są odpowiedziami na wyzwania. S. Bobowski (2025) argumentuje, że integracja w Azji Południowo-Wschodniej ma charakter oddolny i rynkowy (bottom-up approach), gdzie to właśnie intensyfikacja przepływów generowanych przez korporacje transnarodowe inspiruje procesy formalizacji. Sukcesem ASEAN było przekształcenie strachu przed odpływem inwestycji do konkurencyjnych regionów w atut, przyciągając w 2024 roku rekordowe inwestycje zagraniczne. Potwierdza to skuteczność instytucjonalnej ewolucji państw ASEAN w dostarczaniu międzynarodowym korporacjom gwarancji stabilności handlowej i regulacyjnej. Jak zauważa E. Oziewicz (2008), integracja regionalna stała się dla tych państw sposobem na bezpieczną adaptację do globalizmu, umożliwiając korporacjom optymalizację łańcuchów dostaw poprzez zaopatrywanie się w surowce bezpośrednio w regionie.

Podsumowując, ASEAN zdołało wypracować złożone mechanizmy stabilizacji finansowej nie poprzez odejście od zasad suwerenności i konsensu, lecz przez ich pragmatyczne przekształcenie w narzędzie budowania wiarygodności rynkowej. Ewolucja ta ma charakter selektywny i adaptacyjny, zwiększając poziom instytucjonalizacji tam, gdzie wymaga tego stabilność systemowa, przy zachowaniu międzyrządowej kontroli nad kluczowymi decyzjami. Implementacja układu RCEP stanowi zwieńczenie tej architektury, pozwalając na ujednoczenie rozproszonych standardów i ograniczenie negatywnego efektu „miski makaronu”. Ostatecznie stabilność instytucjonalna ASEAN czyni z regionu ważny hub dla globalnych łańcuchów wartości, łączący tradycyjną tożsamość „ASEAN way” z wymogami nowoczesnej dyplomacji gospodarczej.

Hanna Suchocka – absolwentka studiów licencjackich na kierunku Globalny biznes, finanse i zarządzanie oraz studiów magisterskich na kierunku Międzynarodowe stosunki gospodarcze w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Jej zainteresowania badawcze obejmują integrację regionalną, globalne zarządzanie gospodarcze, ze szczególnym uwzględnieniem regionu Azji Południowo-Wschodniej, a także zagadnienia związane ze zjawiskiem greenwashingu oraz społeczną odpowiedzialnością organizacji.

Spis literatury

- Acharya, A. (2001). *Constructing a security community in Southeast Asia: ASEAN and the problem of regional order*. Routledge. <https://doi.org/10.2307/3096517>
- ASEAN Secretariat. (2025). *ASEAN Investment Report 2025: Foreign Direct Investment and Supply Chain Development*. Jakarta.
- Bobowski, S. (red.). (2025). *Biznes międzynarodowy we Wspólnocie Gospodarczej ASEAN. Wybrane aspekty*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. <https://doi.org/10.15611/2025.20.7>
- Bobowski, S., Menkes, J. (2024). Resilience in regional studies – theoretical and empirical context of disciplinary studies. W: S. Bobowski (ed.), *Regional cooperation and resilience in East Asia* (s. 3–15). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003458357-2>
- Bowles, P. (2019). ASEAN, AFTA, and the “New Regionalism”. *Pacific Affairs*, 92(3), 499–513. <https://doi.org/10.5509/2019923499>
- Dinh Ton, M. D., Vu, P. L. (2025). Harmonization of data regulation: International approaches and recommendations for the ASEAN digital economy framework. W: R. Ouellet, L. V. Anh, N. N. Ha, H. C. A. Bao (eds.), *Repenser les frontières économiques: Le régionalisme est-il une voie prometteuse pour relever les défis globaux?* (s. 239–268). Teseo. <https://www.doi.org/10.55778/ts917723237>
- Drelich-Skulska, B., Bobowski, S. (2024). Współpraca handlowa Unii Europejskiej z krajami ASEAN w XXI wieku. W: W. E. Szostak, B. Baran, Ł. Olipra (red.), *20 lat Polski w Unii Europejskiej. Doświadczenia i wyzwania. Księga jubileuszowa Profesor Ewy Pancer-Cybulskiej* (s. 25–34). Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. <https://doi.org/10.15611/2024.84.0>
- Futura, M. (2015). Między przeszłością, a terażniejszością. Historia powstania Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN) i bieżące wyzwania. *Kultura i Polityka: Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Europejskiej im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie*, 15, 115–127.
- Han, B. (2022). Chiang Mai Initiative and Chiang Mai Initiative Multilateralisation. W: W. Peng, C. Shu (eds.), *The Asian financial crisis and the architecture of Asian financial cooperation* (s. 709–742). Routledge. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1654256>
- Ishikawa, K. (2021). The ASEAN Economic Community and ASEAN Economic Integration. *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 10(1), 24–41. <https://doi.org/10.1080/24761028.2021.1891702>
- Jetschke, A. (2012). Theories of regionalism. W: M. Beeson, R. Stubbs (eds.), *Routledge Handbook of Asian Regionalism*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203803608>
- Nawrot, K. A. (2005). Proces integracji regionalnej państw ASEAN. W: *Integracja a globalizacja – teoretyczne ujęcie i praktyczne aspekty: materiały konferencyjne* (s. 153–161). Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.

- Olesiński, Z. (2008). Mechanizm organizacyjny procesów integracyjnych w Azji Południowo-Wschodniej = Organizational mechanism of integrative processes in South-East Asia. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 13, 21–30.
- Orfin, T. (2021). Azjatycki model integracji gospodarczej na przykładzie działalności ASEAN w kontekście RCEP – studium polityczno-prawne. *Acta Erasmiana*, 20, 117–136.
- Oziewicz, E. (2008). Nowy regionalizm azjatycki z perspektywy ASEAN. W: E. Oziewicz (red.), *Przemiany we współczesnej gospodarce światowej* (s. 55–63). Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Sussangkarn, C. (2010). *The Chiang Mai Initiative Multilateralization: Origin, development and outlook* (ADB Working Paper Series No. 230). Asian Development Bank Institute. <https://doi.org/10.1111/j.1748-3131.2011.01196.x>
- Yates, R. (2019). *Understanding ASEAN's role in Asia-Pacific order*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1080/09512748.2016.1264458>

From AFTA to CMIM: The institutional evolution of ASEAN

Abstract: This article examines the institutional evolution of ASEAN, with a focus on how the organisation has developed advanced integration and financial stabilisation mechanisms while preserving its intergovernmental character and the principle of state sovereignty. The study employs a qualitative political-legal approach, based on the analysis of institutional documents, normative sources, and the relevant academic literature. The findings suggest that ASEAN's development has followed a staged and adaptive trajectory, from limited trade liberalisation under AFTA, through the “FTA-plus” framework of the ASEAN Economic Community (AEC), to the establishment of regional financial safety mechanisms such as the Chiang Mai Initiative Multilateralisation (CMIM) and AMRO. A key feature of this process is selective institutionalisation, which has enabled ASEAN to respond flexibly to external shocks, including financial crises and shifting geopolitical dynamics. The article concludes that ASEAN's integration model is functional and adaptive in nature, enhancing regional resilience and effectiveness without requiring a supra-national transfer of competences.

Keywords: ASEAN, AFTA, CMIM, economic diplomacy, regional integration.

JEL Classification: F55.